

נסח זרה

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת שופטים תשפ"א (שנה ד' גליון 109)

וְלֹא תִקִּים לְךָ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ. [טז, כב]

מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים. אשר שנא מזבח אדמה ומזבח אבנים צוה לעשות, ואת זו שנא, כי חוק היתה לכנענים. ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חוק לעבודה זרה. לשון רבינו שלמה.

ואם כן, אסר הכתוב האשרה לעבודה זרה, ואסר כל נוטע בהר הבית אף על פי שכונתו לשמים, ואסר המצבה לשמים, ושניהם מפני חוקות הכנעניים. אבל לא הבינותי החוק הזה, שהרי הכנענים גם במזבחות גם במצבות היו נוהגים, שהכתוב אומר: ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם (דברים יב ג), כי את מזבחותם תתוצון ואת מצבותם תשברון (שמות לד יג), וכן בכל מקום. ואולי נאמר שהחזיקו הכנענים במצבות ולא היה להם בית עבודה זרה שאין שם מצבה להקטיר עליה וליצוק שמן על ראשה, וכענין שנאמר בבעל: ויוציאו את מצבות בית הבעל (מלכים ב, י-כ), אבל המזבחות היו במקצתם להקריב גם בהם.

והנראה בעיני: כי היו גם הכנענים השטופין בעבודה זרה עושים בכל בתי אלהיהם מזבח להקריב עליו קרבנות, ואבן גדולה מוצבת על פתח הבית לעמוד עליה הכומרים, ואילן נטוע חוצה לה לאשר דרך הבאים שם, וגם היום הנוצרים עושין כן. והנה השם הנכבד שנא ומאס כל מעשיהם, ואסר המצבה והאשרה, ולא שאירי רק המזבח שהוא צורך הקרבנות אשר הוא יתברך צוה בהם והיו נחת רוח לפניו, שאמר ונעשה רצונו מאז קודם היות עבודה זרה בעולם.

וטעם אשר שנא - ביאור, כי השם צוה: מזבח אדמה תעשה לי, ואם מזבח אבנים תעשה לי (שמות כ-כא), וביאר משה כי באלה יחפוץ, להוציא המצבה כי שנאה, כי כל מעשיהם שנאים לפניו, וצוה את ישראל שלא יעשו כמעשיהם. אבל בימי יעקב לא נאמר עדיין: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח ג), ולכך היה משתמש במצבה לשם שמים כמנהג העובדים.

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד. [יז, ה]

אם מתקימת עדות בשנים, למה פרט לך בשלשה, להקיש שלשה לשנים, מה שנים עדות אחת, אף שלשה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולן. לשון רבינו שלמה. וכן, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כולן בטלה, והם כולם נהרגים ומשלמים ממון בהזמתן, שעיקר הכתוב להקיש שלשה לשנים בכל דבריהם, כדעת רבותינו (מכות ה'). ועל דרך הפשט, אמר הגאון רב סעדיה: שנים - עדים, או שלשה - מקבלי עדות השנים. ואין בכתוב קבלת עדות, רק עדים. אבל כמדומה לי שטעה הגאון בדינו, כי עדות דיני נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלשה.

אבל פשוטו של מקרא לאמר שיומת המת על פי שנים עדים כשאין שם יותר, או על פי שלשה אם ימצאון שם שלשה. יאמר הכתוב, כאשר הוגד לך ושמת, תדרוש הדבר היטב על פי כל העדים הנמצאים שם. והנה, אם שמענו שעבר בפני שלשה, נשלח בעבורם ויבאו לבית דין ויעידו כולם, והוא הדין למאה, כי בשמענו דברי כולם יתברר האמת. ואם לא היו שם יותר, או שהלכו להם ואינם נמצאים, בשנים די.

לפנינו מחלוקת ראשונים מהו הבית דין שיכול לקבל עדות בדיני נפשות האם מספיק בית דין של שלשה (כך סבר הרס"ג ורש"י אולם הרמב"ן והר"ן נוטים דצריך לכך בית דין של עשרים ושלשה).

על פי התורה אשר יורוד ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושׁמאל. [יז,יא]

אפילו אומרים לך על ימין שהוא שמאל, או על שמאל שהוא ימין. **לשון רבינו שלמה. וענינו:** אפילו תחשב בלבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימינך לשמאלך, תעשה כמצותם, **ואל תאמר:** איך אוכל החלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, **אבל תאמר:** כד צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר, **ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו.** וזה כענין רבי יהושע עם רבן גמליאל ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו (ר"ה כה.).

והצורך במצוה הזאת גדול מאד כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות. **וחתך הכתוב לנו הדין שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה,** בין שקבלו פירושו עד מפי משה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות התורה או כונתה, **כי על הדעת שלהם הוא נותן לנו התורה,** אפילו יהיו בעיניך כמחליף הימין בשמאל. וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, **כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו** (תהלים לו כח) מן הטעות ומן המכשול. ולשון סיפרי (דברים יז יא): אפילו מראין בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם.

כך כתב הרמב"ן גם בהשגותיו לספר המצוות על הרמב"ם (שורש א') וכן הר"ן בדרשותיו (דרוש יא') ובהגהות מהר"צ חיות (ר"ה כה). תמה: וראיה זאת אינני מכיר, דקידוש החודש שאני שתלוי רק בב"ד ואתם אפילו מזידין אבל בשאר ד"ת משמע מראש פרק קמא דהוריות דהיכא דטעה וסבר מצוה לשמוע דברי חכמים חייב בקרבן עכ"פ. ובקונטרס דברי סופרים לגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (סימן ה' אות כ"ג) אף הוא הקשה על הרמב"ן ויישב בשני אופנים: א] ואולי כוונת הרמב"ן להטעם המבואר שם במשנה מהא דפיתח בדורו כשמואל בדורו (כענין ר' דוסא בן הורקניס שאמר לר' יהושע אם באין לנו לדון אחר ב"ד של רבן גמליאל צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה. ב] או אפשר שהרמב"ן לא כיון אלא להביא דוגמא לדבריו אבל אין כוונתו להביא ראיה משם.

לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושׁמאל למען יאריץ ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. [יז,כ]

נרמז בכאן בתורה איסור הגאות, כי התורה תמנע את המלך מגאות ורוממות הלב, וכל שכן האחרים שאינן ראויים לכך. כי בראוי להתרומם ולהתגדל יזהירנו להיות לבו שפל ככל אחיו הקטנים ממנו, כי הגאווה מדה מגונה ונמאסת אצל האלקים אפילו במלך, כי לה' הגדולה והרוממות ולו לבדו התהלה ובו יתהלל האדם, כענין המבואר על ידי הנביאים: תועבת ה' כל גבה לב (משלי טו ה), וכתוב: כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו' (ירמיהו טו כג).

כי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לא תלמד לעשות פתועבת הגוים ההם.

לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסים קסמים מעונן ומנחש ומכשף. [יח ט-י]

עיי' בדברי הרמב"ן שהארץ לבאר את סוגי הכישוף השונים, וביאר סוד כוחם לעומת הנבואה, ומפני אריכות הדברים מובאים כאן רק חלק קטן מדברי הרמב"ן.

גם זו מצוה מבוארת, שכבר אמר: וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח ג), ועתה יזכיר מעשיהם ויאמר שהם תועבה לפני השם. והזכיר **מעביר בנו ובתו באש, והוא מין ממיני הכישוף** על דרך הפשט, או המולך על דעת רבותינו (סנהדרין טד), והוא האמת כמו שפרשתי במקומו (ויקרא יח כא).

והזכיר **מכשף - שם כלל לכל הכשפים,** וחובר חבר ושואל אוב וידעוני - **והם פריטים בכישוף,** ואסר אותם גם לשואל ודורש אל המתים באוב עצמו, ובכל ענין שידרוש אליהם.

והזכיר **קוסם קסמים - והוא מחשבה בעתידות בכלל,** מלשון: קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו (משלי טו י), כמו שאמר: בלעם בן בעור הקוסם (יהושע יג כב), **והיה מנחש** כמו שנאמר בו: ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים (במדבר כד א), וכתוב: קסמי נא לי באוב (שמואל א' כח ח). והזכיר בפרט **מעונן** - והוא היודע בעננים, **ומנחש** - המביט בעופות בכנפיהם או בצפצוף, כענין שכתוב: כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר (קהלת י כ). והוא לשון נגזר מן: חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קיט ט), **שכל מה שימהר להודיע בעתיד קודם היותו יקרא נחש,** כלומר נחיש ונקדים לדעת.

ואמר הכתוב: כי תועבת ה' כל עושה אלה, ולא אמר: עושה כל אלה, כי הכתוב ידבר על רובם, כי המעונן והמנחש אינה תועבה, ולא הוריש הכנענים בעבורם, **כי כל בני אדם יתאוו לדעת עתידות למו ומתעסקים בחכמות רבות כאלה לדעתם.**

לע"נ ר' אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM

מיועד לעורר את לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן